Excursions científiques, hostals i cases de sojorn a Begues a finals del segle XIX

L’excursionisme científic cerca cooperar en el foment de la cultura i la condició nacional catalana tot millorant les condicions de vida de la població

(Museu de Calella, 1895-1899).

La pràctica excursionista era hereva del moviment cultural de la Renaixença.

Els seus practicants formaven un col·lectiu intel·lectual que participava en la reconstrucció d'una simbologia i identitat catalanes mitjançant la recerca en literatura, història, geologia, botànica...

Els practicants de l'excursionisme científic eren joves encuriosits per la cultura i la ciència. La majoria pertanyien a la classe benestant amb recursos i ben formada intel·lectualment.

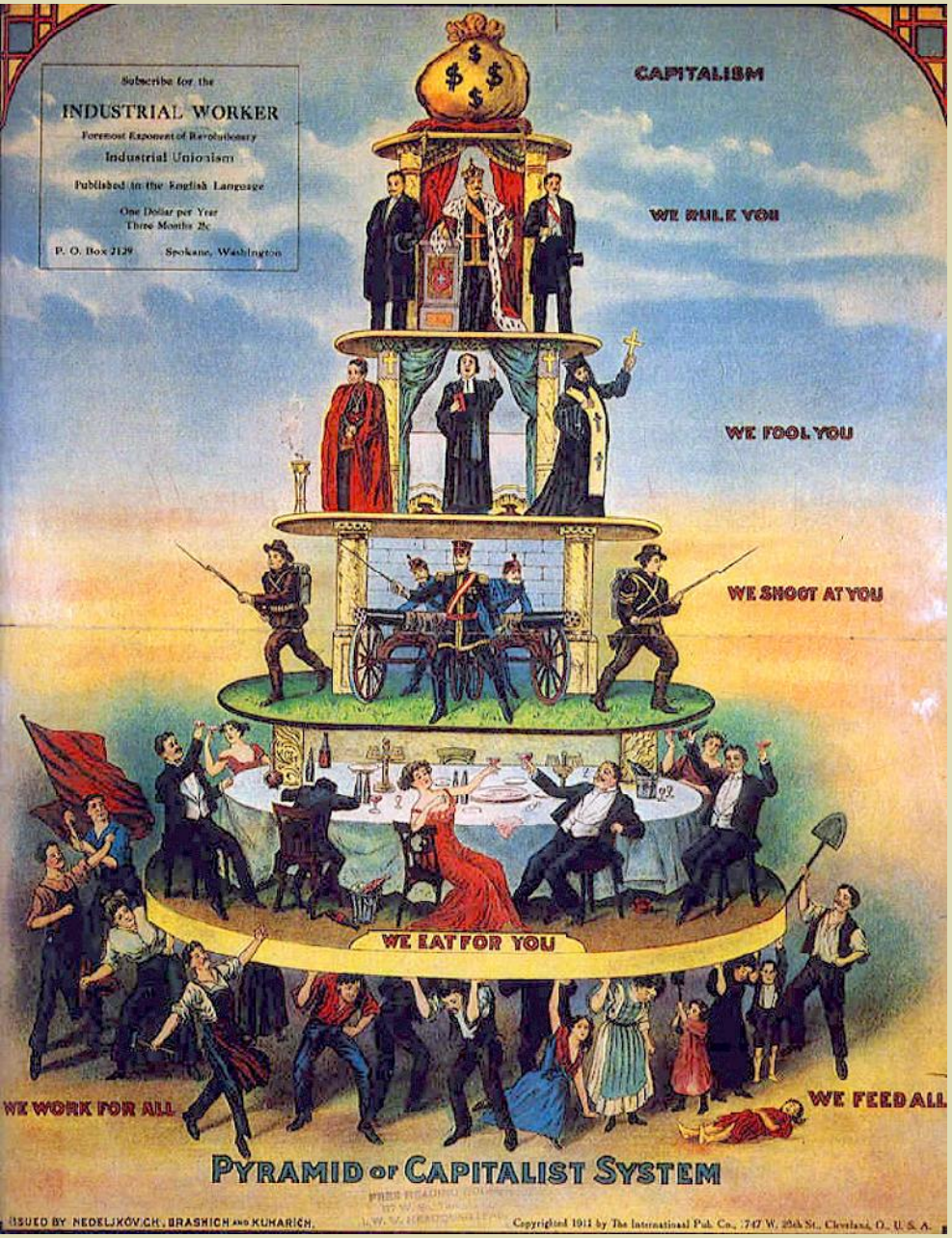

El primer excursionisme del segle XIX estava condicionat per una restrictiva organització laboral que impedia el descans dominical als treballadors i per tant l'accés generalitzat a la població.

El primer excursionisme científic és un fenomen eminentment urbà i barceloní (WiC, 2020).

La majoria de socis de les associacions excursionistes del segle XIX i de l'inici del segle XX participaven en altres entitats culturals i científiques de Barcelona i Catalunya

Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (WiC, 2021)

Agrupacions excursionistes

- Societat X: 1872-1876
- Associació Catalanista d'Excursions Científiques: 1876-1890
- Associació d'Excursions Catalana des de 1880-1890
- Centre Excursionista de Catalunya: 1890...

Les primeres excursions científiques les organitava la **Societat X** des de 1872.

L'any 1876 es dissol i alguns dels antics socis funden l'**Associació Catalanista d'Excursions Científiques** (1876-1890). Tenia per finalitat la recerca i exploració del passat: investigació científica de caràcter històric, literari, artístic... que enllaça amb un component nacionalista.

El 1880 es produeix una escissió i neix l'**Associació d'Excursions Catalana** (1880-1890). En general els seus components preferien les excursions contemplatives sense abandonar el component científic. És l'antecedent de l'excursionisme esportiu del segle XX.

L’any 1890 es fusionen l’ACEC i l’ACE i es constitueix el Centre Excursionista de Catalunya (Seu del CEC, WiC, 2019).

L’alliberament del diumenge com a dia festiu l’any 1904, l’expansió del ferrocarril i els nous plans de carreteres comporten la proliferació de noves entitats excursionistes a Barcelona i Catalunya.

Interès per Begues

- Esperit científic i de recerca.
- Admiració i bellesa de l'entorn.
- Secular aïllament de la vall de Begues.
- Coneixement dels costums i tradicions.
- Proximitat de Begues amb Barcelona.
- Arribada del tren a Gavà (1881).
- Construcció de la Carretera Gavà-Begues (1886).
- Bona accessibilitat a poblacions properes.
- Castell d'Eramprunyà, història, arqueologia.
- Geologia, geografia, botànica... del Garraf-Ordal.

- Món subterrani del massís.
- Clima: indret òptim per la salut i el descans.
- L'Hospital d'Olesa, Olèrdola i el patrimoni d'altres municipis del massís Garraf-Ordal afegien diversitat a les excursions al sud de la ciutat de Barcelona.

L’església de Sant Cristòfol de Begues, a la Rectoria (segle XVI) era el principal atractiu arquitectònic de Begues. Els excursionistes admiren l’edifici i el patrimoni moble que conté. La contemplació dels costums de la població local també eren motiu d’atenció i comentari (CEB, 1905-1910).

Sovint la disciplina etnològica era objecte d'atenció pels encuriosits excursionistes: el massís del Garraf i la secular ramaderia que s'hi practicava eren objecte de visita. Però també el treball agrícola, les tradicions i costums quotidianes, la vestimenta...

(Pastors i cabres a la rodalia de Carxol, Begues, CEB, 1920)

La documentació

- Aquest treball es basa en els butlletins que editaven l'ACEC (1876-1890) i el CEC (1890...), bibliografia i documentació de l'Arxiu Parroquial de Begues, etc.
- Els butlletins de l'ACEC i el CEC recullen descripcions, memòries i conferències d'excursions, resums d'activitats, dades d'organització interna, llistats de socis...
- Normalitzen l'ús de la llengua catalana en els àmbits científic i comunicació formal de finals del segle XIX.
- Són font d'estudi per a la història de la cultura i la ciència catalana.

CEC (WiC, 2020)

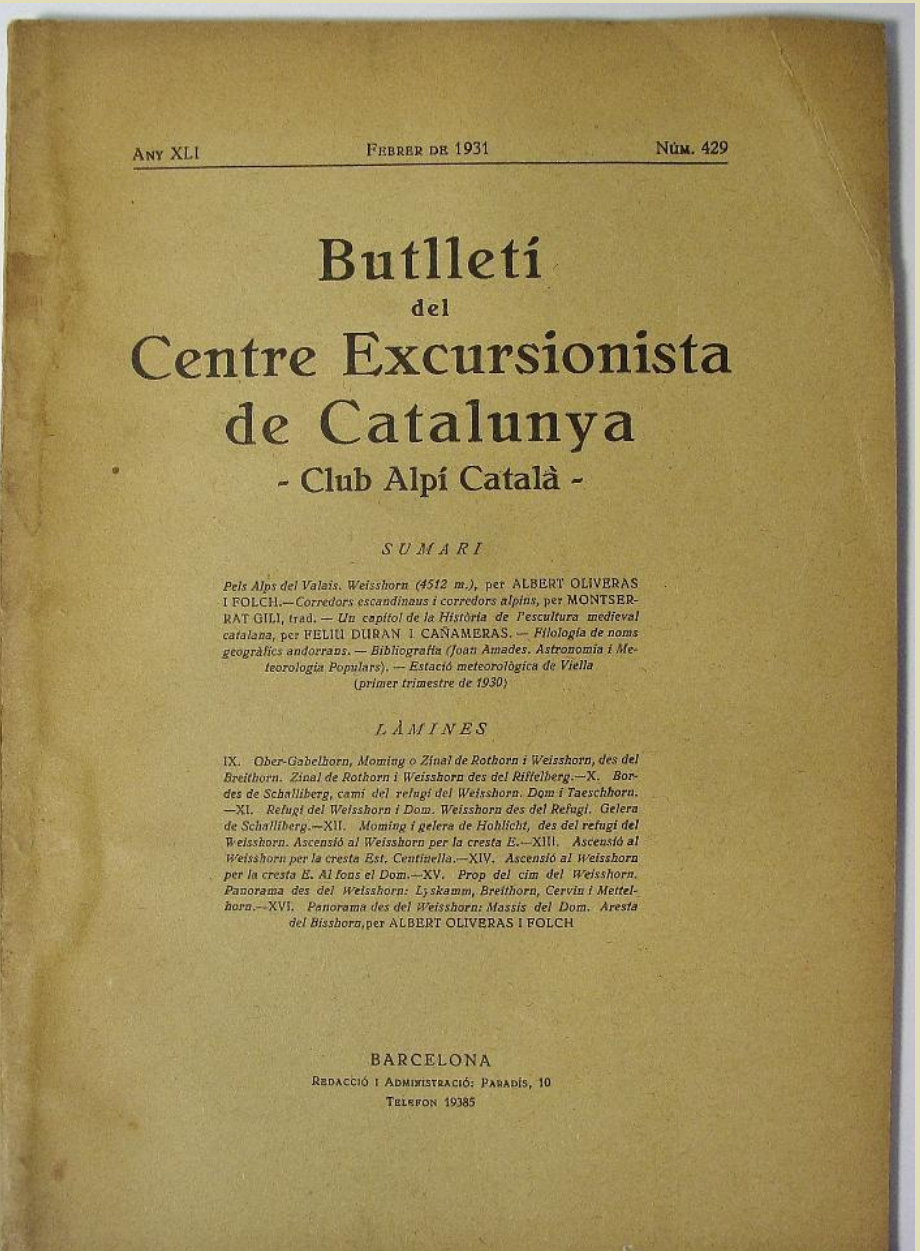

ANY XLI — FEBRER DE 1931 — NÚM. 429

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya

- Club Alpí Català -

SUMARI

Pels Alps del Valais. Weisshorn (4512 m.), per ALBERT OLIVERAS I FOLCH.—*Corredors escandinaus i corredors alpins*, per MONTSERRAT GILI, trad. — *Un capítol de la Història de l'escultura medieval catalana*, per FELIU DURAN I CAÑAMERAS. — *Filologia de noms geogràfics andorrans.* — *Bibliografia (Joan Amades. Astronomia i Meteorologia Populars).* — *Estació meteorològica de Viella (primer trimestre de 1930)*

LÀMINES

IX. *Ober-Gabelhorn, Moming o Zinal de Rothorn i Weisshorn, des del Breithorn. Zinal de Rothorn i Weisshorn des del Riffelberg.*—X. *Bordes de Schalliberg, camí del refugi del Weisshorn. Dom i Taeschhorn.*—XI. *Refugi del Weisshorn i Dom. Weisshorn des del Refugi. Gelera de Schalliberg.*—XII. *Moming i gelera de Hohlicht, des del refugi del Weisshorn. Ascensió al Weisshorn per la cresta E.*—XIII. *Ascensió al Weisshorn per la cresta Est. Centivella.*—XIV. *Ascensió al Weisshorn per la cresta E. Al fons el Dom.*—XV. *Prop del cim del Weisshorn. Panorama des del Weisshorn: Lyskamm, Breithorn, Cervin i Mettelhorn.*—XVI. *Panorama des del Weisshorn: Massis del Dom. Aresta del Bisshorn*, per ALBERT OLIVERAS I FOLCH

BARCELONA
REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: PARADÍS, 10
TELEFON 19385

ACEC (WiC, 2020)

UAB

MEMORIAS

DE LA

ASSOCIACIÓ CATALANISTA

D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

ILUSTRADAS AB GRABATS

Y ACOMPANYADAS D'INDICES ANALÍTICOS

VOLUM I

1878-1877

ATENEO BARCELONES
Excursionisme i Muntanya

BARCELONA
EN LO LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ
Paradís—10—2.º
Y EN LAS PRINCIPALS LLIBRERIAS

1880

La majoria d'excursionistes eren professionals i/o intel·lectuals que coneixien el mètode científic i la redacció de textos.

Els butlletins recullen una gran riquesa descriptiva del paisatge, de la geologia, la hidrologia, història, patrimoni moble i immoble, ciències naturals, toponímia, etnologia dels llocs visitats.

Els testimonis personals són de gran vàlua per conèixer el batec de la societat de l'època, el paisatge, la natura, les supersticions, les persones, el territori, els recursos naturals, etc.

Excursions científiques a Begues

A final del segle XIX coneixem diverses excursions a Begues i el seu entorn immediat: Gavà, Olesa de Bonesvalls, Vallirana... Per consultar els butlletins on estan inserides les memòries de les excursions dirigiu-vos a l'arxiu històric del Centre Excursionista de Catalunya: https://cec.cat.

Excursió particular á Begas, Castell d'Aramprunyá, y ermita de Brugués, els días 18 y 19 de janer de 1882

Excursionista fotografiant la plana de Begues
(Museu de Calella, 1895)

Organitza: Pelegrí Casades i Gramatxes, procurador.

Objecte: patrimoni arquitectònic, costumari, paisatge.

Recorregut: Barcelona, Molins de Rei, Cervelló, Vallirana, Begues, Eramprunyà, Gavà.

Sojorn: Can Romagosa

Publicació: ACEC

Des de Barcelona els excursionistes arriben a Molins de Rei i amb tartana es dirigeixen a Cervelló i després a Vallirana on canvien el transport per dos matxos.

Des del pla d'Ardenya descriuen Begues: població, patrimoni arquitectònic (esglésies i masies), clima, aigua...

A continuació es dirigeixen a Can Romagosa on s'allotgen. Aquella nit fan tertúlia amb l'hereu de Can Romagosa i uns amics seus, el masover, el guarda boscos i el pastor de la casa.

Amb motiu d'aquesta reunió els excursionistes fan una lloança hagiogràfica de la família Romagosa.

L'ampla vall de Begues i les poques agrupacions de cases que hi havia a finals del segle XIX conformaven un paisatge pintoresc que era motiu d'admiració pels excursionistes. La imatge no difereix molt del que devia ser Begues a finals del segle XIX (CEB, 1920-1925.).

L’endemà al matí contemplen el paisatge de la plana i Casades el descriu a bastament: «*á punta de dia's contempla lo preciós quadro de la plana animada per la gent de l'encontrada y del poble que a professó feta anavan a missa matinal. Feyan bellíssim efecte las blancas mantellinas de las donas y las viroladas mantas dels pagesos combinant-se y destacant-se en los tons verts dels camps de naixent blat y las ubagas dels boscos y vernedas. Quadro ple de llum y de vida digne del més rich pinzell y del més avantatjar colorista*».

Després es dirigeixen al castell d’Eramprunyà i a Bruguers. Passen per mas Trabal i la Clota. Descriuen la vall de la Sentiu i elogienb el paisatge com un paradís.

Castell d'Eramprunyà (CEB, 1920-1925)

De Gabá a Begas. Excursió entomológica (19-20 de maig de 1887)

Cal Pere Vell a l'esquerra de la imatge
(CEB, 1930-1935) .

Organitza: Miquel Cuní i Martorell, entomòleg.

Objecte: Entomologia, paisatge, costumari.

Recorregut: Barcelona, Gavà, Begues.

Sojorn: Cal Pere Vell

Publicació: Butlletí CEC.

Miquel Cuní i el seu acompanyant surten de Barcelona amb tren i fan comentaris relacionats amb la ciutat, Montjuïc, la societat...

Arriben a Gavà i recol·lecten insectes vora el cementiri. Tot seguit prenen el camí que els porta a la font del Ferro on descansen.

Quan arriben a la collada de Begues Cuní comenta els *ayres purs, quietud y vistes delicioses* de l'indret i afegeix que *aquí podrien venir los barcelonins a esbargir-se.*

Els dos excursionistes es dirigeixen al cementiri i fan una visita a l'església parroquial. Després el rector els acompanya a una miranda, possiblement és a la zona de l'actual Mur.

Miquel Cuní comenta que el poble compte amb dos-centes cinquanta cases repartides en quatre agrupacions, i diu: *sembla que'ls fundadors serían gent previsora y que s'dirian: podent estar amples, ¿qui'ns fa estar estrets?*

Entorn del cementiri de Begues, a prop de la rectoria, indret on els excursionistes apleguen insectes (CEB, 1920-1925)

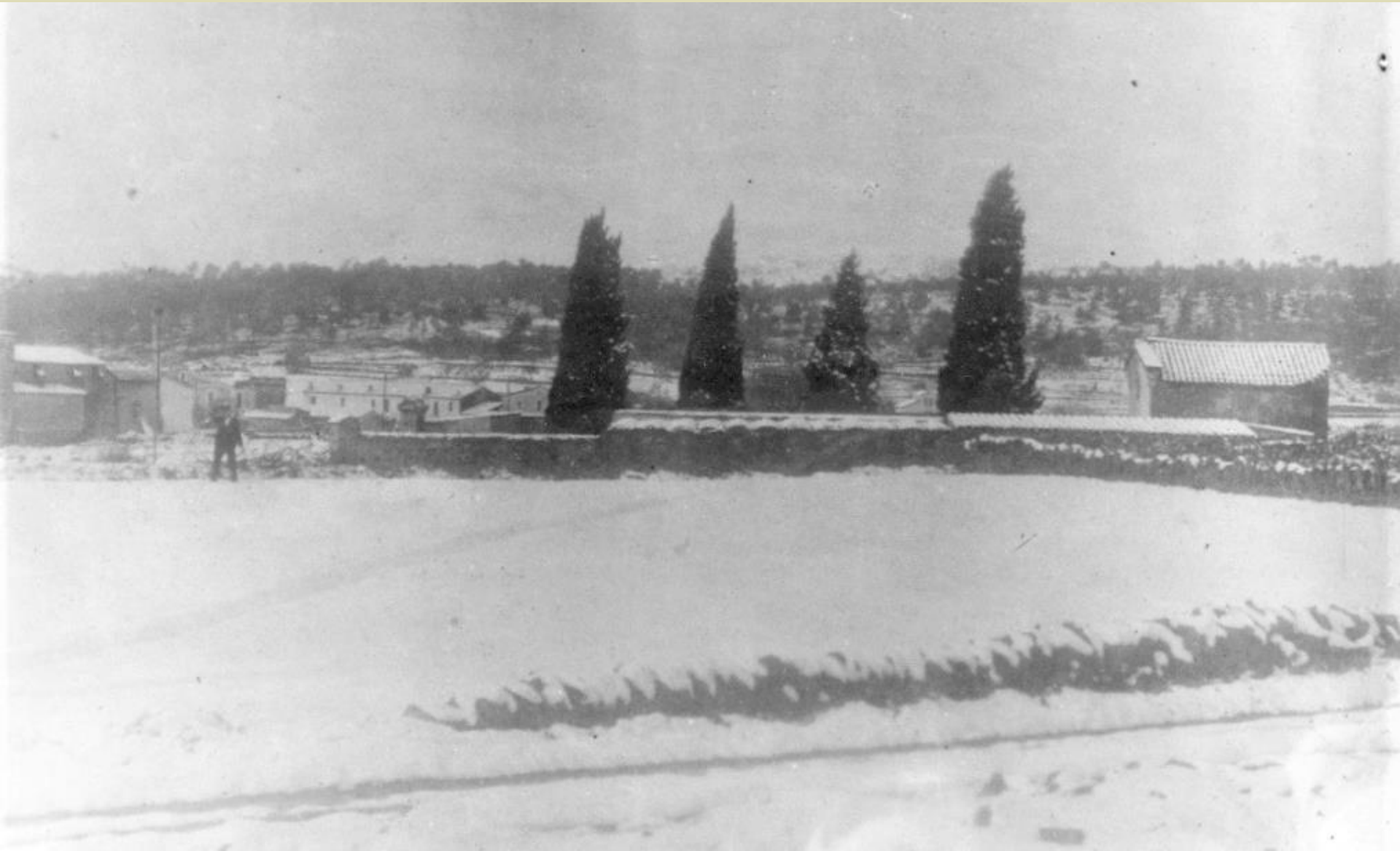

A continuació recullen insectes al voltant del cementiri i es dirigeixen a l'hostal de Cal Pere Vell per passar la nit.

L'endemà observa com talen els boscos de la muntanya per substituir-los per vinya a causa de la fil·loxera que afecta les vinyes de França. Comenta que *prompte es quedaran sense una cosa ni l'altra*. Aquell mateix entrava la fil·loxera a Begues.

Explica com les cabres que pasturen al massís del Garraf produeixen molta llet i els pastors la baixen cada dia al poble amb pots de llauna a sobre de burros i matxos, i després la distribueixen als cafès i xocolateries de Barcelona.

Visiten la casa del seu difunt amic Teodor Bosch i Estanca i opinen que és un edifici idoni per a Barcelona, però a Begues està fora de lloc.

Assistir a la batuda del blat era una de les activitats que va fer Cuní i el seu acompanyant (CEB, 1940-1950).

Sota terra. Excursió espeleológica a la Baronia d'Aramprunyá. (1897-1899)

Expedició a Begues de Norbert Font i Sagué
(WiC, 1897-1899) .

Organitza: Norbert Font i Sagués, geòleg, naturalista, espeleòleg, sacerdot.

Objecte: Espeleologia, hidrologia.

Recorregut: Barcelona, Gavà, Begues.

Sojorn: Cal Sastre.

Publicació: Butlletí CEC.

L'interès per l'espeleologia als seus inicis estava lligada als estudis de física, geologia, arqueologia i hidrologia.

La cerca d'aigua potable per a la població, l'agricultura i la indústria minera la finançaven industrials i mecenes com Eusebi Güell i Bacigalupi, impulsor de la Societat d'Aigües, Lluís Marian Vidal i Carreras, enginyer de mines i Manuel Girona i Agrafel, propietari de la baronia d'Eramprunyà.

L'esperit aventurer i de descoberta geològica també tenia una gran importància pels espeleòlegs.

Norbert Font i Sagué i els seus acompanyants d'expedició es feien acompanyar i guiar pel guarda boscos de Manuel Girona, anomenat el Francès, per Francesc Ferret, pouataire de Begues i per pastors.

El massís del Garraf era un territori feréstec i desconegut. L'aridesa, l'escassa aigua superficial, les poques masies i l'ús quasi exclusiu per ramats de cabres i d'ovelles en època de transhumància feien d'aquest territori un lloc idoni per a la descoberta i la recerca (WiC, 2018).

Els expedicionaris porten a terme diverses sortides entre els anys 1897 i 1899. També fan una altra expedició complementària a Vallirana i Begues per buscar l'origen de la font de l'Armentera.

Els seus entusiastes escrits al Butlletí del CEC descriuen les descobertes espeleològiques amb detall. Durant aquestes anys va baixar a molts avencs per primera vegada: Bruc, Can Sadurní, Esquerrà, Ferla, Puigmoltó, Nou Boques, Mas Grau, Vallllosera, Clos... i va visitar les coves de Cassimanya i Bonica.

Norbert Font, el seu equip i alguns amics com Francesc Maspons i Anglasell, Juli Vintró i Casallachs sojornen a Cal Sastre.

Fan diverses sortides i les descriu com a tumuluoses. La que el va portar a l'avenc de la Ferla estava composta per vint homes i abundant públic.

La formació acadèmica de Norbert Font li permetia estar atenent a la entomologia, arqueologia, hidrologia, etc. La qual cosa l'impulsava a recollir insectes per enviar-los a Armand Viré, fundador de la bioespeleologia i col·lega d'Edouard-Alfred Martel (1859-1938), pare de l'espeleologia moderna i mestre de Norbert Font i Sagué. També va fer excavar la cova Cassimanya i denunciar l'ús dels avencs com a canyet de bestiar.

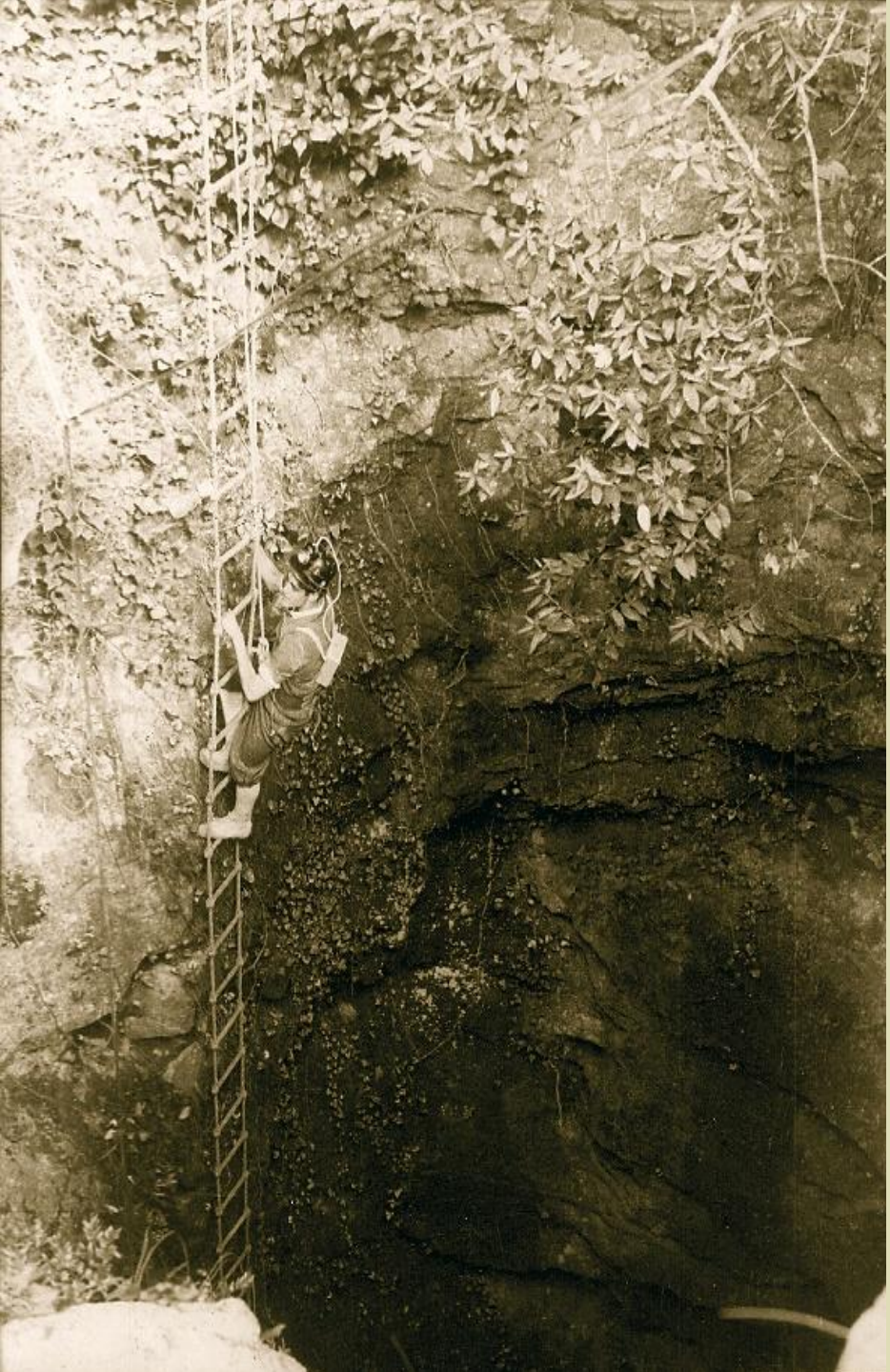

L’avenc de la Ferla de 174 m de fondària, és el tercer avenc més profund del Garraf després de l’Esquerrà, de 336 m, a Olesa de Bonesvalls i el dels Esquirols, de 184 m, a Vallirana (Jordi Montesinos del GES del CMB davallant a la Ferla als anys cinquanta del segle XX).

El 15 d'agost de 1898 comença l'expedició a l'avenc de la Ferla i aixeca una gran expectació entre la població de Begues.

Font i Sagué com a sacerdot comenta amb ironia la superstició de molts beguetans i olesans que els fa creure en bruixes i que l'avenc és l'entrada a l'infern o el respirador del mar.

Conten que un pastor va tirar un be i l'esquella va aparèixer al mar davant les costes de Garraf, i que al punt de la mitjanit surten de la cima uns galls vermells que canten i després se'n tornen a les profunditats. També asseguren que al fons de l'avenc hi creix herba pica que els picots mengen per foradar les soques dels arbres.

Mentre tant una vintena d'homes s'encarreguen de la instal·lació de dues bigues i les escales per baixar a la Ferla. Al voltant s'apleguen desenes de persones que contemplen l'espectacle. Tot seguit Norbert Font i Francesc Ferret baixen cent-setanta metres segons els seus sondatges.

Cases i establiments de sojorn

A Begues eren rebuts i allotjats en les millors cases de pagès o feien nit als hostals del poble.

Alguns es relacionaven amb inversos, burgesos i/o aristòcrates: Manuel Girona, el comte Güell, Lluís Marian Vidal i Carreras.

Portaven material de fotografia, espeleologia, topografia, entomologia..., que calia guardar i transportar.

Contractaven a guies (guarda boscos, pouataires, pastors), llogaven bestiar i compraven material.

Els excursionistes coneixien als forasters que havien construït les primeres cases de camp: Ca n'Amell i la torre Bosch .

Ca n'Amell construïda abans de 1887 (CEB, 1930-1935)

Torra Bosch, construïda en 1883 (CEB, 1920-1925)

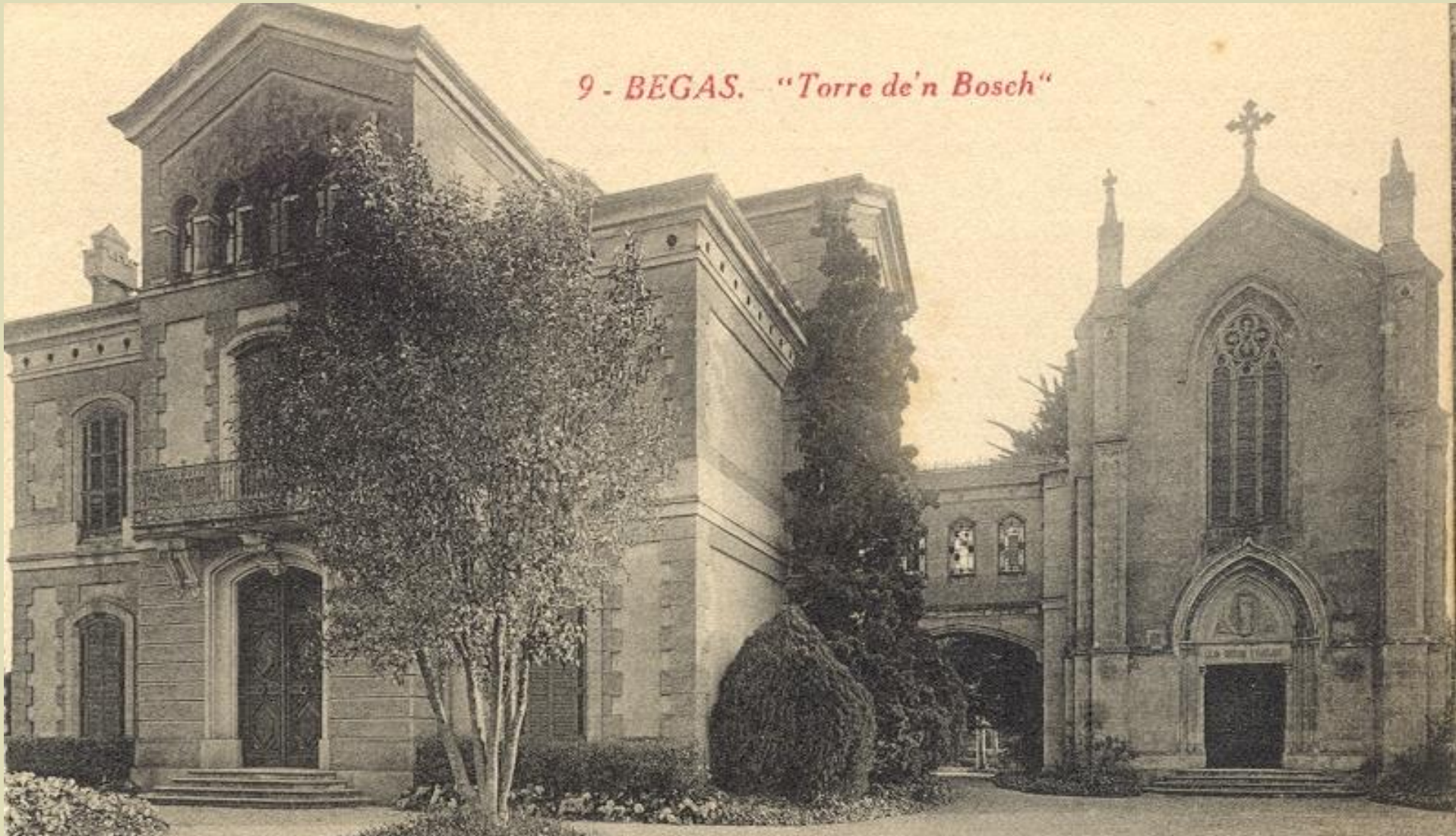

Masies i hostals

- Els excursionistes s'allotjaven en masies com Can Romagosa i Can Sadurní.
- També sojornaven als hostals del poble: Cal Pere Vell, al carrer Major, a Cal Sastre al camí Ral i a l'hospital d'Olesa de Bonesvalls.
- No tenim notícia de sojorns a l'hostal municipal de la Plaça ni a l'hostal Vell.
- Les dues tipologies d'allotjament van ser les habituals fins a la segona dècada del segle XX.

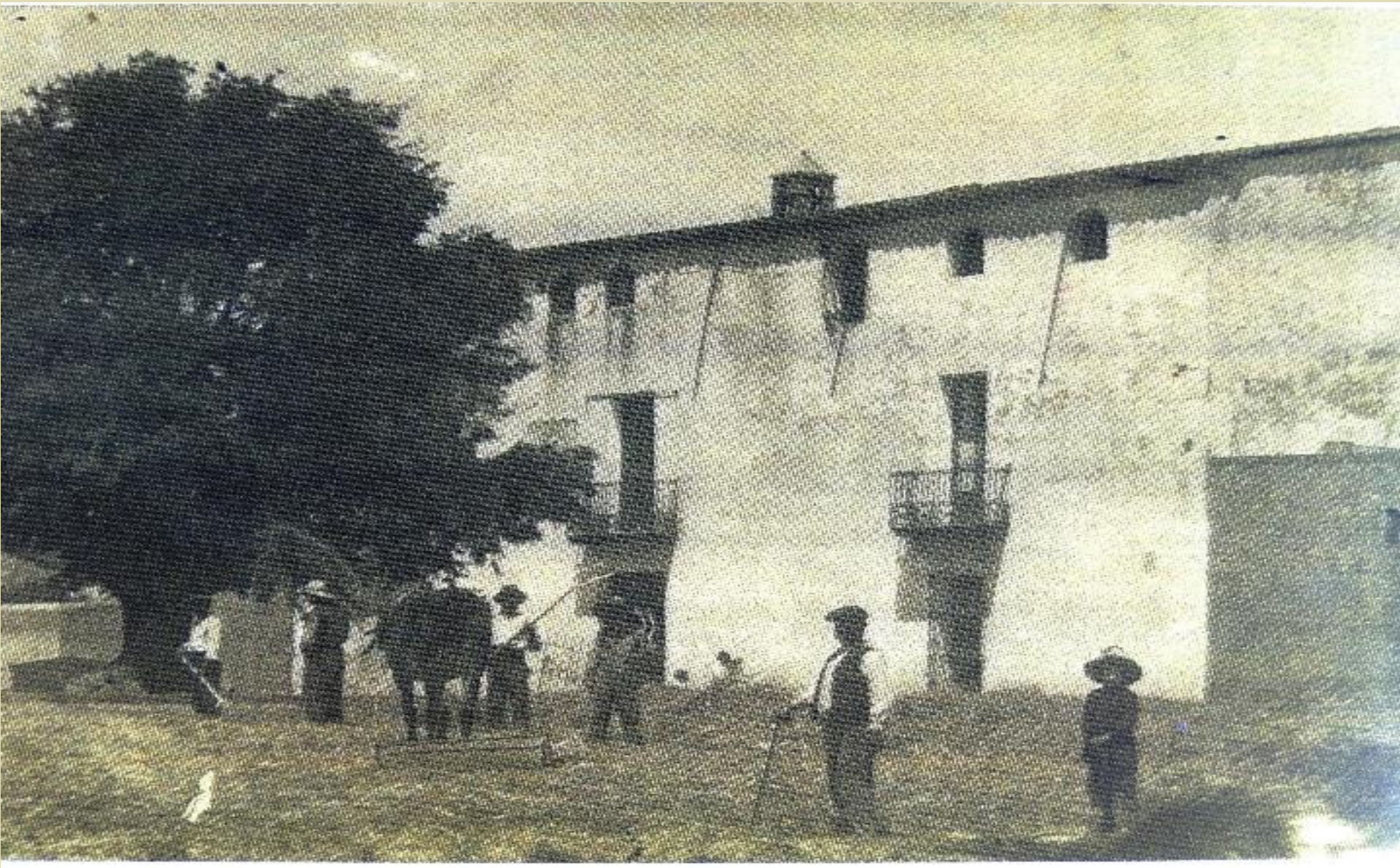

Can Romagosa (V. Medina, 1900-1920)

Cal Sastre o l'Estanc (1930-1940): es va construir l'any 1865 en terrenys de l'Hostal Vell i va prestar servei fins a l'enderroc de l'edifici als anys setanta del segle XX (CEB, 1930-1940).

Cal Pere Vell (CEB, 1930-1935): l'any 1882 Pere Perellada i Arnant compra una parcel·la on després hi construirà un hostal. L'any 1887 s'hi allotja Miquel Cuní i Martorell.

Hospital d'Olesa de Bonesvalls (CEB, 1894).

A l'inici el segle XX, els estiuejants contractaven serveis d'habitacions als hostals del poble o llogaven apartaments als propietaris de cases de pagès com Cal Fusteret (1915), Cal Pau dels Bous (1925)...

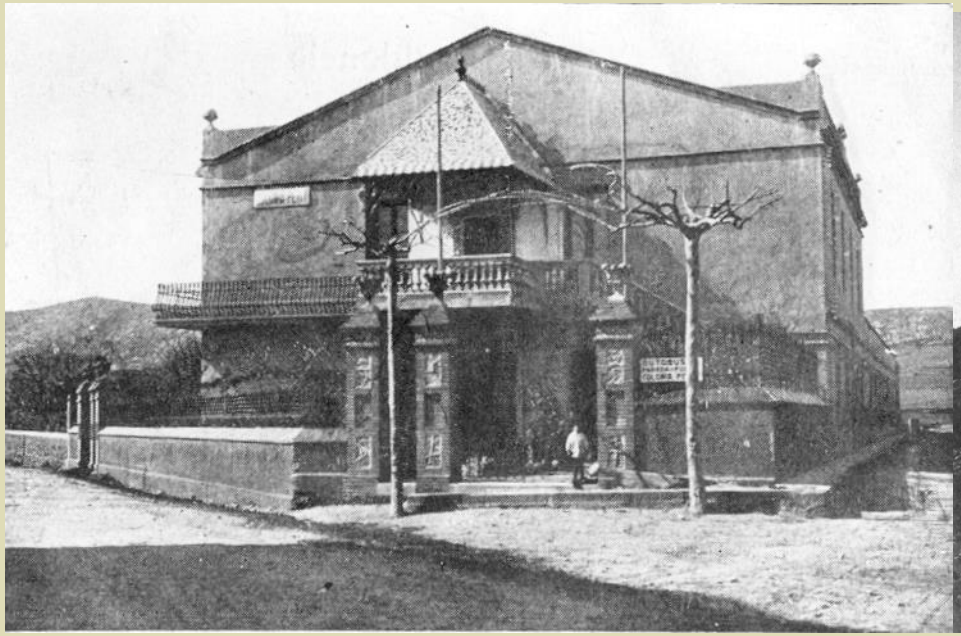

Hotel Colònia Petit Canigó

Cal Fusteret

Conclusions

- L'anomenat excursionisme científic impulsa el primer estiueig a Begues.
- Els primers excursionistes exploren la natura, descobreixen el patrimoni històric, contemplen el paisatge i s'interessen pels costums dels beguetans.
- Introdueixen hàbits desconeguts: pràctica de treball de camp científic, lloguer de transports, contractació de personal de suport i lleure contemplatiu en les hores de descans.
- Estableixen relacions socials amb els pagesos benestants del poble i els primers forasters residents. Lloguen habitacions a les masies i als hostals de Begues ocupats fins llavors per negociants, treballadors temporals i viatgers.

- Les cròniques que publicaven als butlletins, els articles que escrivien a la premsa i les conferències que impartien en entitats culturals o acadèmiques arribaven a un públic urbà, més o menys culte i acabalat. La qual cosa propiciava l'interès de visita o estada als indrets que havien visitat.

- Les primeres excursions científiques alteren una societat eminentment rural amb la introducció d'hàbits socials d'origen urbà que contrasten amb la condició rural de la població beguetana.

- Els primers anys del segle XX l'arribada dels primers estiuejants de classe mitjana comportarà la creació d'una xarxa hotelera, la construcció de cases d'estils arquitectònics urbans (noucentistes, modernistes i als anys trenta racionalistes) i l'inici d'un urbanisme de segona residència.

Els anys vint del segle XX a Begues ja es coneixia entre la població de classe mitjana de Barcelona i els estiuejants comencen a construir les seves pròpies cases.

Urbanització del C. de la Salut (CEB, 1927)

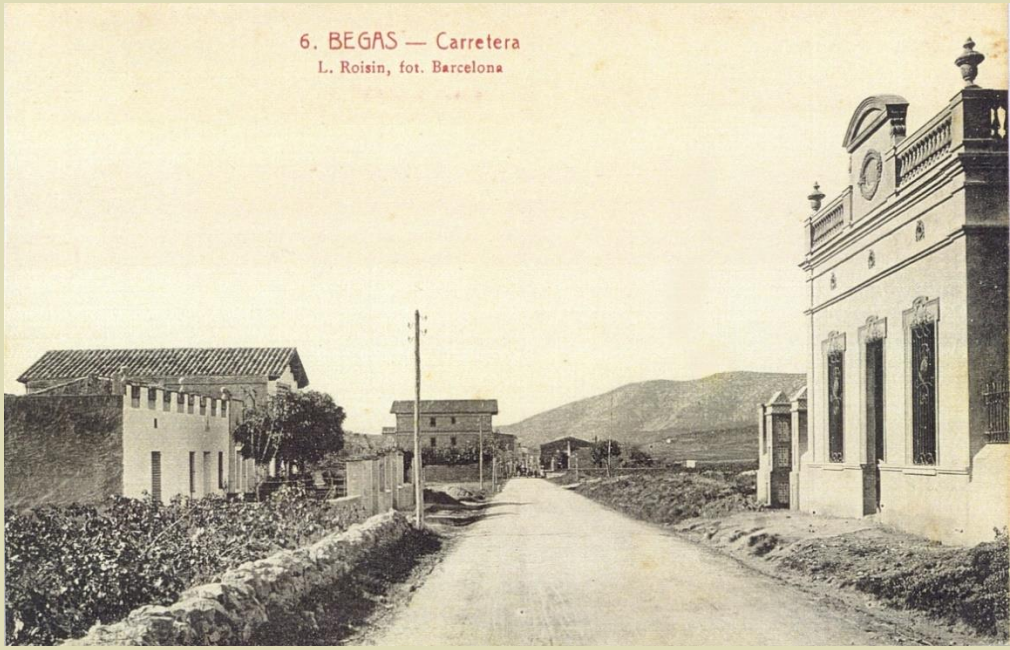

Torres Vilaró (CEB, 1920-1925)

Selecció bibliogràfica

BOHIGAS I MAYNEGRE, Jordi (2004), *Norbert Font i Sagué: Ciència, religió i catalanisme a la Catalunya finisecular (1890-1902),* inèdit, treball de recerca de doctorat dirigit per Joaquim M. Puigvert i Solà, Universitat de Girona.

BONDIA, Maria Rosa; SOLANS, Conxita (2001), *Begues*, Col·lecció la Creu de Terme, núm. 14, Valls.

CUNÍ I MARTORELL, Miquel (1891), "De Gabá a Begas. Excursió entomològica", a *BCEC, Vol. I, núm, 1,* pp. 1-35.

- (1891), "De Gabá a Begas...", a *BCEC, Vol. I, núm, 2*, pp. 109-112.

CAMPMANY I GUILLOT, Josep (2011), "L'estiueig a Begues, Gavà i Castelldefels, 1881-1936. De les colònies a la massificació", a *Materials del Baix Llobregat*, núm. 17, Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, pp. 39-49.

CASADES I GRAMATXES, Pelegrí (1882), "Excursió particular á Begas, castell d'Aramprunyá y ermita de Brugués, els días 18 y 19 de janer de 1882", a *BACEC, Any V,Barcelona, núm. 41*, pp. 19-24.

CASASES I SIMÓ, Lluís (1989), “El valor educatiu de les excursions científiques”, a *Revista de Girona, núm. 134*, pp. 30-34.

DOS PUNTS DOCUMENTACIÓ I CULTURA, SL (2014), *Begues 25 segles d’història. Un temps per viure, un espai per conviure*, Exposició permanent al Petit Casal, Ajuntament de Begues.

FERRER RICO, Víctor (2006): *Avencs de Garraf i d'Ordal*, Gavà.

FONT I SAGUÉS, Norbert (1897), “Sota terra. Excursió espeleològica a la Baronia d’Aramprunyà (preliminars)”, a *BCEC, Any VII, núm. 28*, pp. 153-158.

- (1898), “Un descobriment espeleològic. La teoria de la Font d’Armena”, a *BCEC, Any VIII, núm. 45*, pp. 337-248.
- (1898), “Un descobriment...”, a *BCEC, Any VIII, núm. 46*, pp. 262-276.
- (1898), “Sota terra”, a *BCEC, Any VIII, núm .48*, pp. 297-306.
- (1899), “Sota terra”, a *BCEC, Any IX, núm. 57*, pp. 257-278.

FUNDACIÓ CARULLA (1975), *L’excursionisme a Catalunya, 1876-1976*, Barcino, Barcelona.

MATA VENTURA, Víctor (2019), *Guia de Begues. Àmbits de Cultura*. Ajuntament de Begues, Barcelona.

MASPONS I ANGLASELL, Francesc (1894), “Excursió a Begas y Olesa de Bonesvalls, días 4 y 5 de març de 1894. Assistència dels senyors Maspons, Osona, Canals, Vintró, Pagès, Gironès y Galbany”, a *BCEC, Vol. IV*, pp. 72-73.

MEDINA VICIOSO, Vicente (2004), *Can Romagosa de Begues. Una familia para una tierra, una familia para un pueblo*, Ediciones Rondas, Barcelona.

PARELLADA I VILADOMS, Xavier (2018), *Cases, habitants i estiuejants del raval de la Rectoria*, inèdit, Begues.

- (2019), “Els botiguers i menestrals de la plaça: l’incipient nucli urbà de Begues del s.XVI”, a *XI Trobada de Centres d’Estudis i d’estudiosos d’Eramprunyà*, Centre d’Estudis de Gavà.

PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim Maria (2002), “Les colònies d’estiuejants 1876-1936”, a *Revista de Girona*, núm. 215, Diputació de Girona.

ROMA I CASANOVAS, Francesc (2009), *L’excursionisme a Catalunya, 1876-1939,* Bubok Publishing, Madrid.

SAURÍ, Maria A.(1985), *Associació d’Excursions Catalana. 1878-1891.* Tesi de llicenciatura, Inèdit, Barcelona.

SPAL (2019), *Catàleg Arquitectònic de Begues*, Inèdit.

Acrònims

AEC: Associació d'Excursions Catalana

AHPB: Arxiu Històric de la Parròquia de Begues

BCEC: Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya

BACEC: Butlletí de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques

CEC: Centre Excursionista de Catalunya

ACEC: Associació Catalanista d'Excursions Científiques

GES del CMB: Grup d'Exploracions Subterrànies del Club Muntanyenc Barcelonès

RABLB: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

SPAL: Servei de Patrimoni Arquitectònic Local